

"Mütefekkirâne ve ciddî bir surette ibadet ve tesbih eden adam, mevcudatın hakikaten mevcut ve muhakkak olan ibadet ve tesbihatlarını bir derece keşfeder ve görür." Mevcudatın tesbihatını nasıl fark edebiliriz?

Ancak ibadet eden birisi başkaların ibadetlerini keşfedip görebilir.

İbadetten gafil olan birisinin başkalarının ibadetini görmesi ve keşfedebilmesi pek mümkün değildir. Bu, mahlukatın ibadetlerini görebilmenin **birinci şartı ve birinci aşamasıdır.**

İkinci aşama, yapılan ibadetlerin keyfiyeti ve derinliğidir. İbadetler suhre ve gafilane bir (*zoraki iş gören demek*) şekilde yapılıyor ise, yani ibadetlerin keyfiyet ve kalitesi düşük ise, mahlukatın ibadetlerini duyması ve görmesi yine mümkün olmaz.

Üçüncü aşama ise, takva ve iman kuvveti ile manevi cihaz ve duyguların keskin ve nurani bir şekle girmesidir. Mesela, kulak nurani zikirlerle açılmış ise mahlukatın zikirlerini işitebilir.

Üstadımız bu gerçeğe şu şekilde işaret ediyor:

"Ve keza **مُهْمَمَسِدَىٰ** kelimesiyle, küfür sebebiyle kulağa ait pek büyük bir nimeti kaybettiklerine işaret edilmiştir. Hattâ kulaktaki zar, nur-u iman ile ışıklandığı zaman, kâinattan gelen mânevî nidaları işitir. Lisan-ı hal ile yapılan zikirleri, tesbihatları fehmeder. Hattâ o nur-u iman sayesinde rüzgârların terennümatını, bulutların nâralarını, denizlerin dalgalarının nağamatını ve hâkezâ yağmur, kuş ve saire gibi her neviden Rabbânî kelâmları ve ulvî tesbihatı işitir. Sanki kâinat, İlâhî bir musikî dairesidir. Türlü türlü avazlarla, çeşit çeşit terennümatla kalblere hüznleri ve Rabbânî aşkları intiba ettirmekle kalbleri, ruhları, nuranî âlemlere götürür, pek garip misalî levhaları göstermekle o ruhları ve kalbleri lezzetlere, zevklere garkeder."

"Fakat o kulak, küfürle tıkandığı zaman, o leziz, mânevî, yüksek savtlardan mahrum kalır. Ve o lezzetleri îras eden avazlar, mâtem seslerine inkılâp eder. Kalbde, o ulvî hüznler yerine, ahbabın fıkdanıyla ebedî yetimlikler, mâlikin ademiyle nihayetsiz vahşetler ve sonsuz gurbetler hasıl olur."⁽¹⁾

Bu durumda ibadeti tamamen terk eden adam, kainatın ibadetlerini anlamaktan tamamen mahrum kalmış oluyor. İbadetleri görmekten mahrum kaldığı için kainatı anlamsız ve amaçsız görüp, kainatın kemalini ya inkar ediyor ya da ondan gafil kalıyor. **İnkâr etmesi kainatın hukukuna tecavüz oluyor.** Zira kainat bir insan gibi Allah'a ibadet ediyor.

(1) bk. [İşaratü'l-İ'caz, Bakara Suresi 6. Ayet Tefsiri.](#)